Maatregelen voor klimaatvriendelijk productontwerp

Deze catalogus bevat een verzameling maatregelen die erop gericht zijn de CO2e-uitstoot van reizen aanzienlijk te verminderen en klimaatrelevante indicatoren duurzaam te verbeteren. Door regelmatig reizen te identificeren waarvoor actie nodig is (via de *de* „*Travel Emissions* Tracker") en de gerichte implementatie van de hier beschreven maatregelen kan de klimaatbalans van je productportfolio op lange termijn worden geoptimaliseerd. Deze aanpak biedt de mogelijkheid om stapsgewijs en systematisch positieve effecten voor het klimaat te realiseren.

De catalogus behandelt maatregelen voor een klimaatvriendelijkere productontwikkeling voor reisorganisaties en laat zien hoe verschillende maatregelengebieden op elkaar inwerken om hun effect te ontplooien. Daarnaast wordt de potentiële beïnvloedbaarheid van de effectiviteit van de afzonderlijke maatregelen ingeschat, om prioriteiten te stellen en de grootst mogelijke invloed op de reductie van CO2e-emissies te bereiken.

Een praktijkgerichte checklist helpt bedrijven bij het ontwikkelen van klimaatvriendelijke strategieën die ook over afdelings- of bedrijfsgrenzen heen effectief zijn. Hierbij biedt ook een indexoverzicht ter beoordeling van de klimaatvriendelijkheid van bestemmingen ondersteuning, om reisbestemmingen te identificeren die over het algemeen als land klimaatvriendelijker opereren.

In het hoofdgedeelte van de catalogus worden concrete maatregelen beschreven voor de afzonderlijke onderdelen van reizen, zoals heen- en terugreis, accommodatie, mobiliteit ter plaatse en activiteiten, die op verschillende manieren de uitstoot kunnen verminderen. Daarbij wordt zowel de keuze voor klimaatvriendelijke vervoersmiddelen als de optimalisatie van de keuzes op het gebied van accommodatie en mobiliteit tijdens het verblijf aan de orde gesteld.

Door deze maatregelen te implementeren, kunt u gericht werken aan een klimaatvriendelijker reisaanbod in uw productportfolio en zo een waardevolle en voortdurende bijdrage leveren aan de vermindering van de CO_2e-uitstoot van vakantiereizen.

Inhoud van de maatregelenlijst

1) Soorten maatregelen
2) Beoordeling van de potentiële effectiviteit van maatregelen
3) Checklist voor bedrijfsbrede maatregelen
4) Indexoverzicht voor de beoordeling van de klimaatprestaties van bestemmingen
5) Maatregelen voor heen- en terugreis met bus, trein of auto
6) Maatregelen voor heen- en terugreis per vliegtuig
7) Maatregelen voor de accommodatie
8) Maatregelen voor mobiliteit ter plaatse
9) Maatregelen voor activiteiten ter plaatse
10) Checklist voor aanvullende maatregelen

1) Soorten maatregelen

Deze maatregelencatalogus verdeelt de voorgestelde maatregelen voor een klimaatvriendelijker productontwerp in verschillende soorten. Deze zijn onderverdeeld in de prestatiecomponenten van het product „vakantiereis“. Figuur 1 toont de verbanden tussen deze typen maatregelen , die in deze catalogus worden voorgesteld.

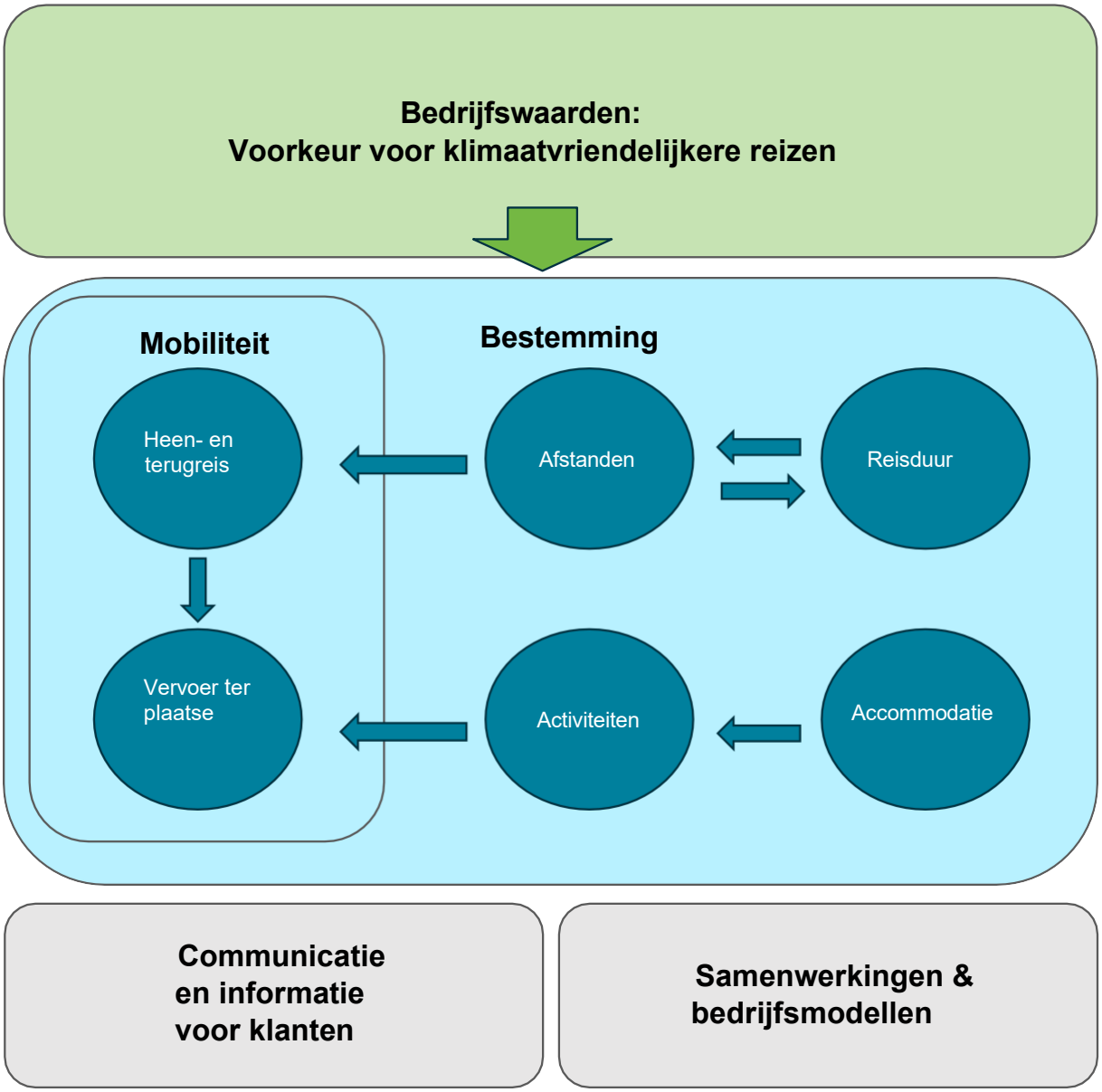

Figuur 1 - Verschillende soorten maatregelenvoor klimaatvriendelijk productontwerp

2) Beoordeling van de potentiële effectiviteit van maatregelen

Om de potentiële effectiviteit van maatregelen te kunnen inschatten, moet rekening worden gehouden met een aantal belangrijke aspecten.

In principe geldt: reisorganisaties kunnen de klimaatimpact van hun reizen verbeteren door middel van "vermijden, verminderen, vervangen". Bij de keuze van maatregelen moet altijd rekening worden gehouden met dit basisprincipe.

- Bij **'vermijden'** worden reizen of reisonderdelen met een hoge CO_2e-uitstoot (bijv. verre reizen met een kort verblijf of rondvluchten) uit het aanbod geschrapt of in beperkte hoeveelheden verkocht.
- **Verminderen** betekent vooral „afstanden verkorten", d.w.z. reizen naar alternatieve, dichterbij gelegen bestemmingen aanbieden om dezelfde of in ieder geval vergelijkbare ervaringen mogelijk te maken met minder uitstoot.
- **Vervanging** houdt in dat bijzonder klimaatschadelijke reisonderdelen worden vervangen door milieuvriendelijkere alternatieven, bijvoorbeeld door vervoersmiddelen met lagere emissies en klimaatvriendelijkere accommodaties aan te bieden.

Figuur 2 toont het aandeel van de reisonderdelen 'vervoer' voor heen- en terugreis, accommodatie en activiteiten en mobiliteit ter plaatse in de CO_2e-uitstoot van het wereldwijde toerisme. Hieruit blijkt dat ongeveer 75% van de uitstoot wordt veroorzaakt door het vervoer bij de heen- en terugreis. Hiervan is ongeveer 40% toe te schrijven aan vliegvervoer en nog eens 32% aan de heen- en terugreis met de auto. Alle andere vervoersmiddelen zijn samen slechts goed voor 3% van de uitstoot. Dit toont aan dat maatregelen die betrekking hebben op het vervoer voor de heen- en terugreis over het algemeen het grootste potentieel bieden voor het nemen van effectieve maatregelen, aangezien hier de grootste mogelijkheid bestaat om de uitstoot te verminderen. Ter vergelijking: maatregelen op het gebied van accommodatie, activiteiten of mobiliteit ter plaatse kunnen weliswaar positieve effecten sorteren, maar hebben slechts een relatief gering effect op de totale uitstoot van het toerisme.

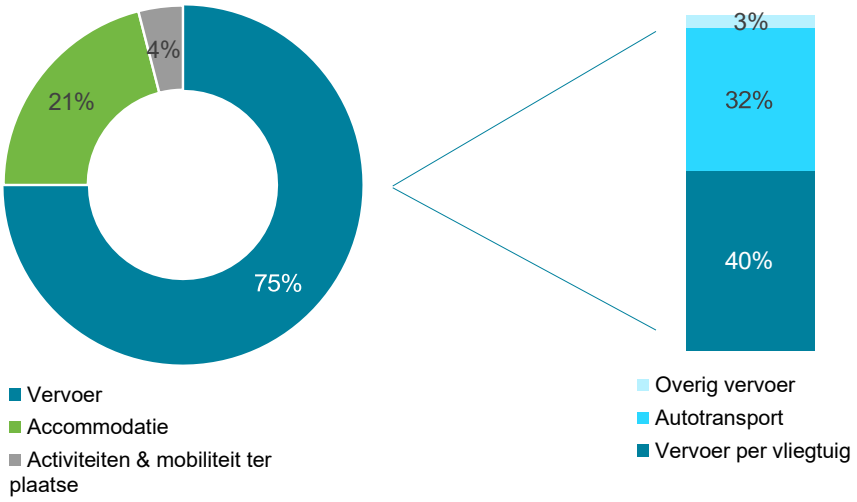

Figuur 2 – Aandeel van de reisonderdelen in de toeristische CO_2e-uitstoot; bron: aangepast naar UNWTO (2008): Climate Change and Tourism – Responding to Global Challenges, pagina 34

Bij de keuze van geschikte maatregelen moet bovendien rekening worden gehouden met het volgende:

- Effectiviteit: in hoeverre draagt de maatregel bij aan het bereiken van de doelstelling om de CO_2e-uitstoot te verminderen?
- Efficiëntie: Hoe veel moeite kost de toepassing van de maatregel in verhouding tot het bereikte effect?
- Tijdsvertraging van het effect: hoe snel heeft de maatregel effect op de CO_2e-emissies? Werkt de maatregel direct of indirect?
- Haalbaarheid: Hoe realistisch is de uitvoering van de maatregel?
- Acceptatie: in hoeverre wordt de maatregel geaccepteerd door de betrokkenen (samenwerkingspartners, klanten)?

Het doel is om maatregelen met een bijzonder groot effect toe te passen. Dit hangt enerzijds af van de keuze van de maatregel zelf – deze catalogus biedt daarbij hulp in de vorm van een indeling van de maatregelen op basis van de mate waarin ze het klimaat beïnvloeden. Anderzijds beïnvloedt ook de keuze van de reizen waarop de maatregelen worden toegepast de effectiviteit. Daartoe wordt aanbevolen om in eerste instantie de reizen met de hoogste uitstoot in de portefeuille te identificeren en in een tweede stap de economische relevantie van deze reizen te bekijken door omzetcijfers mee te nemen. Hiervoor kunnen gegevens van KlimaLink worden gebruikt in combinatie met de analyse via de *Travel Emissions Tracker*. Hoe groter de economische relevantie voor het bedrijf, hoe belangrijker het is om hier de reizen met hoge uitstoot als eerste te analyseren.

Hoe vaker een reis wordt verkocht, hoe groter de invloed van de genomen maatregel op de totale uitstoot. Als een reis vaak wordt geboekt, kunnen zelfs kleine verbeteringen op het gebied van duurzaamheid aanzienlijke cumulatieve effecten opleveren, aangezien de CO_2e-verlagende effecten van de maatregelen bij elke boeking worden vermenigvuldigd. Daarom is het voor reisorganisaties van cruciaal belang om maatregelen bij voorrang te nemen op die punten waar ze het grootste bereik en de grootste invloed hebben, om de totale milieu-impact effectief te verminderen.

Naast de totale benadering van reizen kunnen maatregelen ook worden toegepast op afzonderlijke onderdelen van de reis. Wanneer een maatregel is gericht op een onderdeel van de reis dat verantwoordelijk is voor een groot deel van de totale CO_2e-uitstoot van het product, is de effectiviteit ervan potentieel groter. Dit kan worden beoordeeld door de uitstootbijdrage van de afzonderlijke onderdelen van de reis gedifferentieerd te bekijken (zie figuur 2).

De effectiviteit van de maatregelen in deze catalogus wordt beoordeeld aan de hand van de mate van directheid. Directe maatregelen hebben een onmiddellijk en meetbaar effect op de CO_2e-uitstoot van het betreffende onderdeel van de vakantie. Deze maatregelen grijpen rechtstreeks in op de emissiebronnen en verminderen deze onmiddellijk. Voorbeelden hiervan zijn het gebruik van minder vervuilende vervoersmiddelen of het afzien van het aanbieden van bijzonder grondstofintensieve activiteiten. Dergelijke directe maatregelen kunnen doorgaans kwantitatief worden vastgelegd en bieden daarmee duidelijke besparingsmogelijkheden die relatief snel zichtbaar kunnen worden.

Indirecte maatregelen daarentegen ontplooien hun effect vaak op middellange tot lange termijn en kunnen, afhankelijk van de effectiviteit en de mate van uitvoering, bijdragen aan een CO2e-reductie. Ze beïnvloeden meestal het gedrag van reizigers, aanbieders of het kader waarin diensten worden verleend, zonder dat ze de uitstoot direct verminderen. Hieronder vallen bijvoorbeeld bewustmakingsmaatregelen voor milieubewust reizen of de ontwikkeling van samenwerkingsmodellen. De effectiviteit van dergelijke maatregelen hangt af van hoe consequent of succesvol ze worden geïmplementeerd. Zowel directe als indirecte maatregelen spelen dus een cruciale rol bij het bereiken van zowel korte- als langetermijndoelstellingen voor de CO2e-reductie van jullie productportfolio.

3) Checklist voor overkoepelende maatregelen	
Bedrijfswaarden	
☐	Duurzaamheid (met name klimaatvriendelijkheid) verankeren in de bedrijfswaarden
☐	Bepalen wie (eind)verantwoordelijk is voor de klimaatimpact van je bedrijf
☐	Richtlijnen voor mobiliteit tijdens zakenreizen invoeren (bijv. vliegen alleen als de treinreis langer dan acht uur zou duren)
☐	Stimuleringsmaatregelen voor medewerkers invoeren, zodat zij tijdens zakenreizen of op weg naar het werk kiezen voor klimaatvriendelijkere vervoersmiddelen (bijv. JobTicket, JobRad, mobiliteitsbudget in plaats van een dienstauto, beveiligde fietsenstallingen)
☐	Aansluiting bij de Glasgow Declaration en/of het Science Based Targets Initiative
Beheer van de productportefeuille: keuze voor klimaatvriendelijkere bestemmingen	
☐	Voorrang geven aan bestemmingen die bereikbaar zijn met vervoersmiddelen die gebruikmaken van hernieuwbare energiebronnen
☐	Voorrang geven aan dichterbij gelegen bestemmingen
☐	Voorrang geven aan bestemmingen die goed bereikbaar zijn met de bus of trein
☐	Nagaan of de vakantiemotieven of gewenste reiservaringen van de doelgroepen ook kunnen worden vervuld in bestemmingen die „zo dichtbij als mogelijk en zo ver weg als nodig“ liggen
☐	Huidige bestemmingen beoordelen aan de hand van het indexoverzicht met betrekking tot klimaatprestaties (zie bijlage)
☐	Bij het toevoegen van nieuwe bestemmingen, deze beoordelen aan de hand van het indexoverzicht (zie bijlage) en kiezen voor klimaatvriendelijkere bestemmingen
Beheer van de productportefeuille: klimaatvriendelijkere verblijfsduur[1]	
☐	Vluchten van minder dan 800 km waarvan de CO2e-uitstoot niet volledig wordt gecompenseerd, indien mogelijk niet aanbieden
☐	Een minimale verblijfsduur van ten minste 7 dagen vaststellen voor vluchten van meer dan 800 km tot 3.800 km
☐	Stel voor vluchten van meer dan 3.800 km een minimale verblijfsduur van ten minste 14 dagen vast
Meting, analyse en communicatie van de CO_2e-uitstoot van de eigen producten	
☐	Gebruikmaken van een tool voor het meten en analyseren van de CO2e-uitstoot van het productportfolio
☐	De CO2e-uitstoot van producten meten en aan medewerkers communiceren
☐	De verandering in de CO2e-uitstoot monitoren, doelen stellen en communiceren
☐	Het creëren en labelen van 'zero of low emission trips'→ Reducerenvoor zover mogelijken de rest compenseren
De resterende CO2e-uitstoot compenseren	
☐	Dit uitvoeren via aanbieders met de Gold Standard (bijv. Atmosfair of myclimate)
☐	Standaard in de reissom opnemen, zonder dat de klant hier invloed op heeft
☐	Alternatief: aanbieden als opt-in, zodat de klant hiervoor kan kiezen

[1] Beoordeling volgens Forum Anders Reisen, FairAway en Utopia

4) Indexoverzicht voor de beoordeling van de klimaatprestaties van bestemmingen

Dit overzicht biedt een eenvoudig en snel beeld van de algemene klimaatprestaties van alle landen wereldwijd. Hiervoor worden verschillende klimaatrelevante aspecten van de landen beoordeeld aan de hand van vier verschillende actuele indexen en de afstanden van de betreffende landen tot het geografische middelpunt van Duitsland. Dit helpt om inzicht te geven in de klimaatprestaties van een land in het algemeen en om bestemmingen beter te beoordelen wat betreft hun klimaatrelevante randvoorwaarden. De beoordelingen uit de verschillende indexen worden via een eenvoudige kleurenschaal omgezet in beoordelingsscores. Daarnaast wordt ook de aanwezigheid van een indexbeoordeling meegenomen in de berekening van de score. Aan de hand van de afzonderlijke indexscores en de overkoepelende indexscore kan een eenvoudige totale somscore worden bepaald. Deze totale score van afzonderlijke landen maakt het dus mogelijk om de klimaatprestaties van verschillende landen met elkaar te vergelijken.

Indexoverzicht_klimaatprestaties_bestemmingen_nl.xlsx

Voorbeeldweergave voor de landen in Europa:

Indexübersicht zur Bewertung der Klimaperformance von Destinationen: Europa

Land	Indexbewertung								Gesamtscore
	EPI 2024	CCPI 2024	SDG Ziel 7	SDG Ziel 13	TTDI Pillar 10	TTDI Pillar 12	TTDI Pillar 15	Distanz zum Quellmarkt (km)	
Dänemark	67,9	75,59			5,53	2,76	5,69	501	21,8
Deutschland	74,6	65,77			5,34	3,47	5,62	0	21,0
Schweden	70,5	69,39			4,63	2,87	5,89	1199	21,0
Niederlande	67,2	69,98			6,33	2,55	5,55	337	20,8
Luxemburg	75	65,09			5,79	1,3	6,17	362	20,5
Schweiz	68	61,94			6,24	3,12	5,84	532	20,3
Österreich	69	58,17			5,02	3,01	5,7	507	20,0
Estland	75,3	72,07			4,63	1,6	5,31	1283	19,3
Finnland	73,7	61,11			4,41	2,41	5,84	1656	19,2
Groß Britannien	72,7	62,36			5,13	3,96	5,74	1016	19,0
Spanien	64,2	63,37			4,92	4,95	5,39	1697	19,0
Malta	66,6	59,8			4,05	1,68	4,11	1761	18,8
Portugal	62,2	67,39			4,35	3,39	5,2	1945	18,7
Frankreich	67,1	57,12			5,31	5,41	5,89	872	18,3
Griechenland	67,4	60,34			3,73	3,03	5,23	1652	18,3

5) Maatregelen voor heen- en terugreis met bus, trein of auto 	Potentieel effect
Aandeel van de reiscomponent „Auto en overig vervoer“ in de CO_2e-uitstoot van het wereldwijde toerisme	*35%*
Voor bestemmingen die in minder dan acht uur bereikbaar zijn: alleen reizen per bus en trein aanbieden	direct
Voor bestemmingen die binnen acht tot twaalf uur bereikbaar zijn: bus/trein als voorkeursoptie aanbieden, tweede keuze is eigen vervoer met de auto (vliegen alleen als derde keuze)	indirect
Maak van de heen- en terugreis een belevenis, niet alleen een noodzakelijk kwaad, maar een geweldige herinnering (tussenstops, storytelling, lokale gids enz.)	indirect
Internationale treinreizen in het aanbod opnemen	direct
Nachttreinen in het aanbod opnemen (overzicht vanuit Duitsland; Europa; wereldwijd)	direct
Versterkte samenwerking met buitenlandse spoorwegmaatschappijen en treinportalen om grensoverschrijdend reizen per trein te vergemakkelijken	indirect
Samen met andere organisatoren en spoorwegmaatschappijen een informatieplatform opzetten voor treinreizen als vervoersmogelijkheid	indirect
De online boekbaarheid van treinproducten verbeteren door samenwerkingsverbanden (bijv. Rail Europe, Omio, Trainline, Viator)	indirect
Ook transfers van en naar het station aanbieden, niet alleen van en naar de luchthaven	direct
Onderzoeken of charterbussen, net als chartervliegtuigen, in aanmerking komen voor de heenreis en deze eventueel inzetten.	indirect
Beloningen voor klimaatvriendelijk gedrag/incentives exclusief invoeren voor klanten die kiezen voor een reis per bus en trein (bijv. een drankje aan de hotelbar/een OV-kaartje/een huurfiets, eventueel ook bij het afzien van een huurauto)	indirect
Bij aankomst met de auto: de voorkeur geven aan bestemmingen met een goed uitgebouwde laadinfrastructuur voor elektrische voertuigen en dit als tip aan klanten meedelen	indirect

6) Maatregelen voor heen- en terugreis per vliegtuig ✈	Potentieel effect
Aandeel van het reisonderdeel „vliegvervoer“ in de CO2e-uitstoot van het wereldwijde toerisme	*40%*
Bij vliegreizen wordt expliciet aanbevolen om de meest emissiearme manier te kiezen om naar de luchthaven te reizen (met de trein of bus) in plaats van een binnenlandse aansluitende vlucht te nemen	indirect
Rail & Fly voor de reis naar de luchthaven standaard in aanbiedingen integreren	direct
Financiële prikkels voor de transfer per trein in plaats van aansluitende vluchten (bijv. een hogere toeslag in rekening brengen voor aansluitende vluchten, Rail & Fly in de 1e klas standaard in de prijs opnemen)	indirect
Geef de voorkeur aan rechtstreekse vluchten of vluchten met de laagste uitstoot (op basis van betrouwbare gegevens, bijvoorbeeld van KlimaLink)	direct
Luchtvaartmaatschappijen de voorkeur geven die klimaatvriendelijker opereren dan andere / een bijzonder moderne vloot hebben / wetenschappelijk onderbouwde klimaatdoelstellingen hebben vastgesteld (zie bijv. de atmosfair Airline Index, luchtvaartmaatschappijen met een SBTI-toezegging)	direct
Geef de voorkeur aan luchtvaartmaatschappijen die al duurzame vliegtuigbrandstoffen gebruiken of aanzienlijk investeren in de productie daarvan (zie bijvoorbeeld https://www.transportenvironment.org/topics/planes/saf-observatory/airline-saf-ranking)	direct
Vervoer vanaf de luchthaven altijd met bus, trein of gedeelde taxi. Geen privévervoer of huurauto's aanbieden • het geheel zo emissiearm mogelijk maken: hoge bezettingsgraad van de bussen, eventueel bussen delen met andere reisorganisaties • Beïnvloeden van/samenwerken met lokale partners om e-transfers mogelijk te maken/te versterken	direct

7) Maatregelen voor de accommodatie	Potentieel voor effect
Aandeel van de reiscomponent „accommodatie“ in de CO_2e-uitstoot van het wereldwijde toerisme	*21%*
Accommodatiepartners vragen om hun klimaatimpact te meten met behulp van de HCMI-tool (Hotel Carbon Measurement Initiative) te meten en hierover jaarlijks verslag uit te brengen	indirect
De voorkeur geven aan accommodaties met een kleinere CO2e-voetafdruk (KlimaLink)	direct
Accommodaties bewust maken van het belang van emissiereductie en hen wijzen op beschikbare tools en mogelijke maatregelen	indirect
Energie- en waterbesparing	
De voorkeur geven aan accommodaties met een klimaatvriendelijke bouwstijl	direct
Vraag bij de accommodaties na welke maatregelen er zijn genomen op het gebied van energiebesparing en klimaatbescherming, en welke maatregelen er gepland zijn. (Aspecten: elektriciteit, warmteopwekking, waterbesparing, afvalpreventie)	indirect
Geef de voorkeur aan accommodaties die gebruikmaken van hernieuwbare energiebronnen	direct
Mobiliteitsaanbod van de accommodaties	
Geef de voorkeur aan accommodaties die ter plaatse mogelijkheden bieden voor klimaatvriendelijke toeristische mobiliteit (bijv. pendeldienst naar het strand, het stadscentrum of toeristische attracties, fietsverhuur)	direct
Geef de voorkeur aan accommodaties die een verbinding met het openbaar vervoer hebben naar het treinstation/luchthaven hebben en vervoer via het openbaar vervoer aanbieden in plaats van eigen vervoer	direct
Geef de voorkeur aan accommodaties met fiets- of e-bikeverhuur, dit als meerwaarde benadrukken	direct
Accommodaties die oplaadpunten voor e-bikes ter beschikking stellen de voorkeur geven	direct
Andere belangrijke accommodatiepartners motiveren om klimaatvriendelijkere mobiliteitsaanbiedingen aan te bieden of uit te breiden	indirect

F&B-aanbod van de accommodaties	
Accommodaties met een aanbod van regionale, seizoensgebonden levensmiddelen en vegetarische/veganistische gerechten de voorkeur geven	direct
Geef de voorkeur aan accommodaties die voedselverspilling actief voorkomen, met name wanneer er all-inclusive maaltijden worden aangeboden	direct
Certificeringen	
Geef de voorkeur aan gecertificeerde accommodaties (wees hierbij voorzichtig; niet alle certificaten richten zich op klimaatbescherming – let op de gehanteerde criteria en erkende certificeringen)	indirect

8) Maatregelen voor mobiliteit ter plaatse	**Potentieel voor effect**
Aandeel van het reisonderdeel „Activiteiten en mobiliteit ter plaatse“ in de CO2e-uitstoot van het wereldwijde toerisme	*4%*
Indien beschikbaar: 'gastenkaarten' of iets dergelijks voor gratis gebruik van het openbaar vervoer actief opnemen in de productbeschrijving enz. en communiceren als toegevoegde waarde	indirect
Bevordering van klimaatvriendelijke mobiliteitsaanbiedingen in de bestemming (bijv. gastenkaarten voor gebruik van het openbaar vervoer, toeristische/seizoensgebonden buslijnen, autodelen voor toeristen) door communicatie met belangrijke bestemmingen en samenwerking bij de uitvoering	indirect
Mobiliteit tijdens rondreizen	
Binnenlandse vluchten vervangen door andere vervoersmiddelen (bij voorkeur trein, bus, openbaar vervoer), routes dienovereenkomstig aanpassen	direct
Vaststellen van emissiegrenswaarden voor te huren voertuigen/schepen (vastleggen in briefings aan reisbureaus)	indirect
Bij voorkeur elektrische voertuigen huren	direct
De grootte van het voertuig afstemmen op het aantal deelnemers	direct
Niet-gemotoriseerde activiteiten zoals fietsen en lopen (meer) integreren als vervoersmogelijkheid	indirect

9) Maatregelen voor activiteiten ter plaatse	Potentieel effect
Aandeel van de reiscomponent „Activiteiten en mobiliteit ter plaatse“ in de CO2e-uitstoot van het wereldwijde toerisme	*4%*
De voorkeur geven aan actieve mobiliteit: met name wandelen, fietsen, niet-gemotoriseerde boottochten zoals zeilen, kanoën, kajakken en roeien	direct
Uitstapjes bij voorkeur aanbieden met het openbaar vervoer, de bus, de e-bike, de trein en lokale vervoersmiddelen zoals riksja's en dergelijke	direct
Ervoor zorgen dat e-bikes en elektrische voertuigen worden opgeladen met hernieuwbare energie	direct
Geen energie-intensieve activiteiten aanbieden, zoals bijvoorbeeld heliskiën of quadtochten	direct
Actieve deelname aan lokale klimaatbeschermingsmaatregelen (het aanbieden/opnemen van eenmalige activiteiten van een halve dag of een hele dag, langdurige inzet, werkkampen, met name in groepsreizen met een vast tarief of vrijwilligerswerk voor bedrijven)	direct
Voorkeur geven aan horecagelegenheden die regionale, seizoensgebonden, vegetarische en veganistische gerechten aanbieden en een bijdrage leveren aan het tegengaan van voedselverspilling	direct

10) Checklist voor aanvullende maatregelen	
Communicatie & informatie voor klanten	
☐	Transparantie/vermelding van de uitstoot per reis
☐	Verhouding: klimaatvriendelijk CO2e-budget per persoon/jaar vermelden
☐	Niet alleen klimaatvriendelijkere producten aanduiden, maar ook transparante/neutrale informatie verstrekken over de klimaatimpact van elke reis
☐	Compensatieheffingen die in de prijs zijn inbegrepen, vermelden en toelichten
☐	Beloningen/stimulansen voor klimaatvriendelijk gedrag bij de heenreis vooraf communiceren
Samenwerking en bedrijfsmodellen	
☐	Streven naar gegevensstandaarden voor internationale treinverbindingen / synchronisatie van systemen en hiervoor lobbywerk verrichten
☐	Gesprekken voeren met de busbranche om te onderzoeken of er manieren denkbaar zijn om met bestaande of speciaal hiervoor te bouwen bussen comfortabele alternatieven voor vliegreizen te creëren
☐	Netwerken tussen bedrijven, bijvoorbeeld in een „klimaatbeschermingskring“ voor wederzijdse ondersteuning